

Cu Leonida Teodorescu despre

- relația între sonet și piesa de teatru
- arta de a fi în afara grupurilor literare
- tragicul în viață și tragicul în literatură
- Leonida Teodorescu la cincizeci de ani

O convorbire realizată de
PAUL TUTUNGIU

— Redeschizind acest dialog, după șapte ani, constat, stimate Leonida Teodorescu, că alta este astăzi situația ta ca dramaturg. Nu se mai poate spune că nu ai fost jucat; ai urcat pe importante scene ale Naționalului bucureștean, „Nottara“-ului, chiar și a Teatrului „Ion Creangă“ (cu piesa pentru copii Irina și Topki), și nu punem un punct, nu punem decît o virgulă.

— Și crezi că asta înseamnă să fii cu adevărat jucat ?

— Tu ce crezi că înseamnă ?

— Ca să fii jucat cu adevărat, trebuie să figurezi în repertoriul permanent al citorva teatre mari și să mai fii jucat ocazional, dar concomitent, de încă vreo zece teatre, cel puțin. Un dramaturg care este jucat cu adevărat este un dramaturg care produce aproape o inflație de spectacole, dar o inflație acoperită de succese de public.

— Ploaia și anchetatorul s-a jucat și se joacă la Teatrul „Nottara“, vorba ceea, cu „un mare succes“, a luat de altfel și două premii literare (Premiul Academiei și Premiul Asociației scriitorilor din București), Irina și Topki s-a jucat și ea cu „mare succes“. Aceste „amănunte“ nu-ți spun nimic ?

— Ba da. Îmi spun cîte ceva. Dar nu chiar totul.

— Apariția romanului Motelul, a volumului de versuri Cîntece barbare, a ultimelor două volume de teatru Echinox și Excelsior, precum și a volumului de eseuri Catharsis a facilitat pătrunderea în continuare a numelui tău de scriitor în conștiința publică ?

— Sper. Deși nu acesta a fost imboldul care m-a determinat să scriu tot ce am scris.

— Dar... care ?

— Pofta de a scrie..

— Vrei să spui, pofta de a scrie și dramaturgie, și proză, și poezie, pofta de a face și critică, și traduceri ?

— Da. E destul de obositor, dar cel puțin nu mă plictisesc. Am făcut ceea ce am vrut să fac, și asta, din punctul meu de vedere, mă satisface. De altfel, dacă e s-o dăm pe destăinuirii, mai întii, copil fiind, am scris proză, pe urmă poezie (multă

vreme), pe urmă din nou proză, pe urmă ceva critică (nepublicind nimic din toate astea) și abia în ultimul rînd, dramaturgie, cu care am și debutat.

— Cine nu știe cu ce ai debutat ?
Dar eu te-aș ruga să-mi răspunzi la o întrebare aparent mai delicată.

— Te rog.

— Așadar, ai scris în toate genurile literare. În care dintre ele crezi că talentul tău se manifestă mai pur ?

— În poezie, evident.

— Adică, de ce e chiar așa de evident ?

— Pentru că și dramaturgia, și proza, ca să nu mai vorbesc de critică și de traduceri, pretind o mare cantitate de muncă, pe care putem s-o numim brută. Dincolo de talent, e nevoie și de o importantă cantitate de muncă brută, adică trebuie să scrii trei-patru sute de pagini, un efort care nu este neglijabil, nici pentru o dactilografă de meserie. Pe cînd un sonet, de exemplu, are cu totul paisprezece versuri. Aici cantitatea de muncă brută nu contează, totul este talentul, inspirația. Dacă proza este o extindere a talentului, poezia este o sublimare a lui.

— Eu cred că și un sonet cere un travaliu imens, dacă îl vrei sonet.

— Nu te contrazic.

— Dar dramaturgia ?

— Dramaturgia este, cred, o organizare și o restricție. O piesă este un sonet pe șaiszeci de pagini.

— Să trecem acum într-o zonă a pragmaticului. Cît de mult crezi că influențează o funcție realmente importantă — la Uniunea Scriitorilor sau în alte instituții — pentru a putea fi prezent pe scenă și în librării ?

— Frumoasă întrebare... În primul rînd, n-am fost niciodată în vreo funcție importantă, nici nu-mi plac funcțiile importante — mi-ajunge funcția mea de universitar — așa că, din experiența mea directă, n-am nici un fel de informații (m-am exprimat corect ?) despre corelarea dintre o funcție importantă și succesul repertorial sau editorial. Dar, binele aduce bine, iar răul aduce rău. Sînt, desigur, și fel de fel de excepții. Sînt o mulțime de oameni care trăiesc din excepții, și nu din reguli. O fi bine, n-o fi bine ?

— Observ că, de la o vreme, unii critici abdică de la grila esteticii în favoarea unei alte grile în judecarea operei literare : moralitatea vieții scriitorului. Este acesta un criteriu important pentru literatură ?

— Nu mi se pare că ceea ce afirmi e un fenomen constituit, dar poate mă înșel eu. Aici există mai multe aspecte. Primul ar fi cel direct, adică există destui oameni cărora le place să-și bage nasul în treburile altora, mai ales pe post de nechemați. Unii au făcut chiar o pasiune din asta. După ce adulmecă bine și află o mulțime de lucruri din viața intimă a scriitorului, devin truse principiali, intransigenți și moralști. Dacă ar fi într-adevăr cît de cît principiali, principialitatea lor s-ar manifesta, ar fi trebuit să se manifeste, în primul rînd, în faptul că n-ar mai adulmecca. Asta, pe de o parte. Pe de altă parte, omul nu este un morman de citate și nu poate fi evaluat prin extragerea citatelor. Omul, indiferent dacă e scriitor sau nu, poate fi evaluat în totalitatea sa sau în manifestările sale fundamentale. Dacă, de pildă, fundamental pentru un om este dragostea lui pentru animale, atunci *acel om* va fi evaluat în funcție de acest criteriu. Dacă, pentru un alt om, fundamental este faptul că e poet, atunci nu mai interesează dacă iubește sau nu animalele.

Acum, cel de al doilea aspect există oare vreo legătură între viața, mai ales viața intimă, a unui scriitor și opera lui ? Un scriitor important trebuie să ducă o viață model sau poate să ducă orice fel de viață ? Este o întrebare care și-a pus-o foarte multă lume, azi, ca și ieri. Din păcate, sau din fericire, nu știu să se fi dat vreun răspuns. Explicația este destul de simplă : istoria literară prezintă o varietate atît de mare a raportului dintre viață și operă, că nu se poate trage nici o concluzie de o oarecare generalitate. Știm astăzi, nu-i așa, cite ceva despre viața lui Shakespeare. Ei bine, dacă se va dovedi totuși că nu Shakespeare a scris opera care i se atribuie, ci altcineva ? Opera în cauză se va modifica ? Evident, nu. Este, poate fi, cred, un răspuns.

Dacă, însă, sîntem sinceri pînă la capăt, și nu văd nici un motiv să nu fim, atunci vom fi de acord că această întrebare vizează nu istoria literară, ci prezentul literar. Adică nu interesează pe nimeni ce a fost cu Marie de France, dacă a fost morală sau n-a fost morală și care este raportul dintre comportamentul ei existențial și opera ei literară. Interesează însă ce anume se întîmplă cu scriitorii alături de care trăim. În

acest sens aș vrea să spun un singur lucru. Există și au existat întotdeauna scriitorii care agită principiul de moralitate. Adică, pe lângă faptul că sînt scriitorii, vor să fie și moralisti și moralizatori. Nu-i obligă nimeni la asta, dar concluzia este unică și implacabilă: ei trebuie să fie primii care să se supună principiilor pe care le agită, altfel totul devine o farsă sinistrală.

— *Există astăzi (la noi) grupuri literare? Din ce grup faci parte, Leonida Teodorescu?*

— Nu fac parte din nici un grup. Dar grupurile literare au existat, există și, probabil, vor exista. Sînt grupuri în care preponderente sînt principiile estetice comune și sînt grupuri constituite în temeiul unor interese practice, care pot fi și sublime, dar pot fi și altfel.

— *Afirmi că nu faci parte din nici un grup. Asta înseamnă că duci o viață izolată?*

— Nu duc deloc o viață izolată și-mi place să mă aflu în mijlocul scriitorilor. Am destui prieteni printre scriitorii, cu care petrec multe momente agreabile, chiar minunate. În primul rînd, l-aș numi pe Laurențiu Fulga, nenea Fulgușor, cum îi spunea pe vremuri, cînd era mai mică, fetița mea Irina. Dar sînt prieten și cu Romulus Vulpescu, și cu Ștefan Augustin Doinaș, și cu Banu Rădulescu, și cu Gheorghe Pituț, și cu Nichita Stănescu, și cu Constantin Chiriță, și cu Alecu Popovici, și cu Theodor Mănescu, și cu Horia Lovinescu. Sînt prieten și cu D. R. Popescu, dar e prea președinte ca să zic asta într-un interviu. Sînt prieten și cu cîțiva critici, dar pe aceștia nu e bine să-i numești în public. E plăcut, e chiar foarte plăcut, să ai prieteni printre scriitorii. În fond, noi toți facem literatura de azi, fie că ne place, fie că unul sau altul ar dori să o facă doar el, de unul singur.

— *Crezi că s-a produs vreo cotitură în activitatea ta de dramaturg, poet, romancier, eseist? Cînd anume?*

— Nu cred că am trecut prin cine știe ce cotituri. Sigur, acum doi ani, cînd am publicat romanul *Motelul* și volumul de versuri *Cîntece barbare* s-ar fi putut să las impresia unei cotituri, dar n-ar fi fost decît o jumătate de adevăr, pentru că volumul *Cîntece barbare* adună versurile scrise cu mulți ani în urmă. *Motelul* este însă primul meu roman, singurul publicat (astăzi), dar nu și singurul pe care l-am scris. Cînd am scris *Motelul*, am trecut printr-o experiență cu totul speci-

ală. Nu m-am gîndit niciodată că e chiar atît de plăcut să scrii romane. Am găsit că e chiar fascinant. Din cauza asta, m-am simțit aproape obligat, o obligație extrem de plăcută, să-l scriu și pe al doilea. Iar acum mă gîndesc la un al treilea. S-ar putea ca asta să mă îndepărteze de dramaturgie, și atunci s-ar produce realmente o cotitură.

— *În cărțile tale de critică (Dramaturgia lui Cehov și Catharsis), ca și în studiile pe care le-ai publicat în revista „Teatrul”, dar și în alte reviste, ai avansat cîteva idei estetice de reținut. La care dintre ele te gîndești în această clipă?*

— Înțeleg. Trebuie să vorbesc despre una singură, și atît. E bine și așa, să n-o luăm razna, prieteni. Răspunsul meu va fi cît se poate de limpede: n-am nici un fel de ierarhie a ideilor mele și n-am nici o idee protagonistă. Și de aceea mă voi opri la ceva care seamănă cu o idee globală. Este vorba de un lucru care m-a obsadat multă vreme, pînă am reușit să mă dumiresc, și anume: cel puțin într-o serie de cazuri de maximă importanță, formele și sensurile artei nu corespund cu formele și sensurile vieții. Multe dintre confuziile care s-au produs și se produc în analizarea și în evaluarea operelor literare provin din părerea eronată că cele două tipuri de forme și de sensuri concordă. Mă voi opri la un singur lucru. În viață, tragicul este o nenorocire, în literatură tragicul este o sursă a valorii. Deci, tragicul în literatură este cu totul altceva decît tragicul în viață — are alte elemente declanșatoare, altă substanță, alte sensuri, altă formă. Disocierea este destul de brutală, deși se află în profunzimea operei, și nu în datele ei exterioare.

— *Ce scriitori de azi și de oricînd îți dau acum, în 1982, satisfacții?*

— Sînt mulți, chiar foarte mulți, și mi-e greu să fac o selecție. De la bătrînii noștri greci ar fi Sofocle; mai spre noi, evident, Shakespeare (nume inedite, nu-i așa?). Apoi, poeții lake-iști, Thomas More, Gogol; am fost, sînt și voi fi copleșit în fața lui Dostoievski despre Cehov am scris și o carte; îmi place extrem de mult un poet simbolist rus, ceva mai puțin cunoscut la noi — este vorba de Balmont, iar în ultimii ani sînt tot mai preocupat de Bulgakov, atît de preocupat, încît am tradus *Cabala bigoșilor* și am scris și un studiu despre el. Lista este, evident, incompletă și din ea lipsește literatura noastră de azi, deși avem, indiscutabil, mulți scriitori mari.

— *La sfîrșitul lunii septembrie ai intrat în cea de-a doua jumătate de secol. Te înspăimîntă sau te bucură faptul ?*

— În primul rînd, ca să fiu sincer, nu-mi vine să cred. Mi-am zis întotdeauna că, la cincizeci de ani, oamenii trebuie să arate altfel, mai snobi, mai pompoși, mai cărunți, privind de sus vanitățile „tineretului de azi”. Eu nu sînt nici snob, nici pompos, nici cărunt, iar „tineretul de azi” e o stare eternă a omenirii.

Cred că omul se naște cu un imens gol, cu un gol aproape infinit : golul anilor pe care nu i-a trăit încă și fiecare aniversare devine o împlinire în acest plan existențial. Copiii, care trăiesc mai direct și poate mai sincer decît noi, simt mult mai puternic decît noi împlinirea pe care le-o aduce fiecare aniversare, ei, dacă ar putea, s-ar aniversa în fiecare zi. Desigur, mi s-ar putea spune că în ocaziile astea copiii se află în centrul atenției și primesc cadouri. Dar aproximativ același lucru se întîmplă și de revelion, și totuși copiii nu așteaptă cu aceeași nerăbdare revelionul, și nici nu vor trei sute de revelioane pe an.

Acum cîțva timp, am trăit un moment extraordinar. O sărbătoream pe mama, care împlinise eleganta vîrstă de șaptezeci de ani. Sărbătorirea se producea în cadrul strict familial și, la un moment dat, mama, cu o voce plină de emoție, de bucurie, dar și de uimire ne spune : „Copiii, n-am crezut niciodată că am să ajung la șaptezeci de ani !” Asta zic și eu că e un mod de a privi lucrurile.

— *În altă ordine de idei...*

— *Crezi că discuția asta a noastră are vre-o ordine ?*

— *Bine. N-are. Tocmai de aceea, în altă ordine de idei, o întrebare pentru strategia și tactica tinerilor : dacă, la fel ca și în „O mie și una de nopți”, ai reuși să-ți iei viața de la început, cum ai proceda ca să te impui în literatură ?*

— Această întrebare presupune mai multe răspunsuri. Primul ar fi că n-aș vrea să-mi reiau viața de la început. Sînt mulțumit de modul în care mi-am trăit-o pînă acum. Am o mamă minunată, o soție minunată, un copil minunat, am scris literatura pe care am vrut s-o scriu și, pe lîngă toate astea, neplăcerile și chiar necazurile accidentale sau ocazionale n-au, te rog să mă crezi, nici o importanță. Acesta ar fi răspunsul numărul unu și cel mai important pentru mine.

Al doilea : sînt totalmente lipsit de abilitate practică. Dealtfel, faptul că am debutat în dramaturgie abia la 34 de ani ar putea fi socotit grăitor, nu-l așa ?

Al treilea : îmi ceri să dau sfaturi. Îți răspund cu un motto, un motto la volumul de nuvele *Vegetarienii amorului* al lui Pitigrilli. Motto-ul sună așa „Nu-mi dați sfaturi, știu să greșesc și singur”. Fiecare om trebuie să știe să greșească singur, altfel nu va fi capabil să găsească niciodată propriul său adevăr.

NOTE

Un mentor al culturii transilvane : Iosif Vulcan

Au trecut 75 de ani de cînd fotoliul său academic este ocupat de urmași într-o vrednicie cărturărească. Istorica aulă, ce-l chemase în 1879 printre „nemuritori”, îi păstrează vie me-

moria. El venea din Oradea la „frați”, cu *Familia* lui, fondată la 1865, cu zeci de scrieri literare, cu popularitatea unui animator de „societăți” nu o dată tulburate de baionetele chezarocrăiești.

N. Iorga, în magnifica evocare, culeasă apoi în *Oameni cari au fost* (vol. 1, 1934), povățuiește urmașii să-l mulțumească „pentru îndemnul ce a dat în vedere introducerea la Români din Ardeal și Ungaria (Transilvania și Budapesta reuniunilor studenților români — n.n.) a aceluia mijloc minunat de cultură și moralizare care este,

care poate fi, dacă se află în mîini bune, Teatrul”. Vulcan fusese printre întemeietorii *Societății pentru fond de teatru român* în 1870, așezînt cu zeci de filiale, cu sute de diletanți, cu zeci de piese românești în repertoriu. La Unirea cea mare din 1918, s-a recunoscut rolul acestei *Societăți*... în educarea spiritelor militante. O bună carte, cea a lui Vladimir Drîmbă — *Iosif Vulcan*, Minerva 1974 —, reconstituie viața și lupta acestui mentor.

I. N.